

Habitus a tvarové znaky vegetativních orgánů

Znaky morfologické

Povrchové znaky rostlinných orgánů a jejich částí

Jejich přehled u daného taxonu = morfologický popis.

Joachim Jung (Jungius)

1587 - 1657

Vznik rostlinné morfologie (2. pol. 17. stol.)

Aby byl popis rostliny co nejpřesnější a tím zároveň její determinace co nejspolehlivější, hromadily se další a další vlastnosti a pojmy morfologické - nutnost domluvit se přesně a jednoznačně na znacích vedla ke zpřesňování a rozšiřování morfologické terminologie a vůbec k pozdějšímu etablování rostlinné morfologie díky pracím německého přírodovědce **Joachima Junga** *Doxoscopiae physicae minores* (Hamburg 1662) (Menší rozhledy po přírodě a *Isagoge phytoscopica* (Hamburg 1678)

kořen - tvar, velikost, barva, struktura, modifikace, ...

stonek - tvar, velikost, barva, lesk, ojínění, odění, průřez, větvení, modifikace, ...

listy - postavení, řapíkatost, přítomnost palistů,

čepel listová - velikost, konzistence, průřez (u trav), žilnatina, odění, barva

řapík listový - tvar, průřez, velikost, ...

pochva listová - ...

palisty - ...

Vegetativní orgány a jejich znaky

květenství - typ, velikost, vřeteno,

květní stopky

listeny

listénce

počty květů

květy - oboupohlavnost vers. jednopohlavnost, souměrnost, rozlišení obalů, květní lůžko, velikost, vůně

kalich - volnost nebo srostlost, počet lístků, uštů ... barva ...

koruna - ...

nektaria -

tyčinky - velikost,

nitky - volnost nebo srostlost, velikost, barva, odění, ...

prašníky - volnost nebo srostlost, způsob otvírání, barva, ...

pestíky - volnost srostlost, počet plodolistů, umístění (svrchní, spodní)

semeník - placentace, poloha a obaly vajíček

čnělka

blizna

plody - typ, barva, lesk, ojínění, velikost, ...

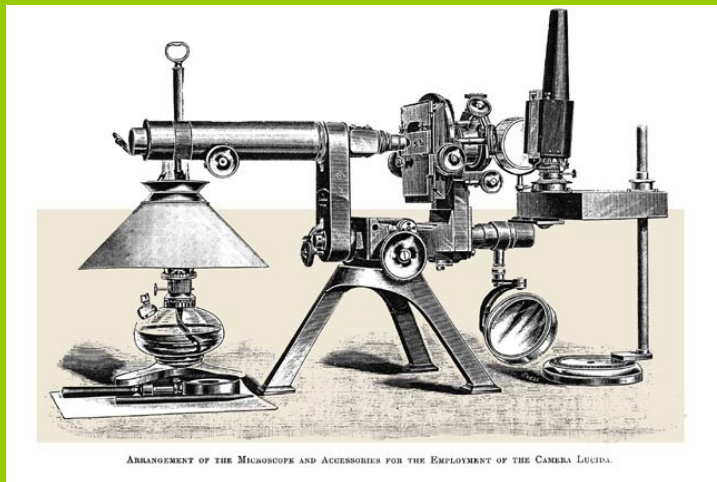
semena - počet, barva, velikost, ...

Generativní orgány a jejich znaky

Morfologické znaky lze v nejjednodušším případě **pozorovat a zkoumat** pouhým **okem** nebo hmatem, při studiu podrobnějším se však neobejdeme bez nejrůznějších **pomůcek a přístrojů** jako je např. **lupa** či **mikroskop**.

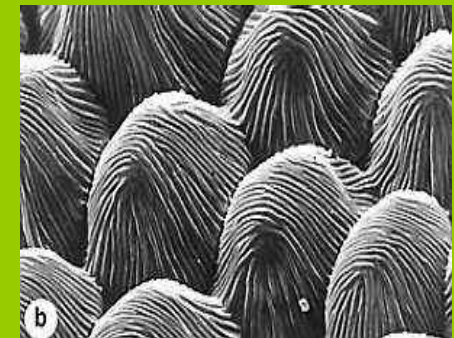
botanická lupa

Abbého kreslící přístroj

Někdy nepozorujeme materiál živý, ale materiál usmrcený a upravený - **preparovaný** - např. v elektronového rastrovacím mikroskopu pozorujeme skulpturu testy semen nebo kutikuly upravenou pokovením (obvykle pozlacením).

Objektivizaci našich pozorování **dokumentujeme** kresbami (např. Abbého kreslící přístroj) nebo fotografií (mikrofotografické zařízení). Prosté pozorování je však často upřesněno a objektivizováno **měřením** - tj. procesem při němž **hodnoty znaků kvantifikujeme** za pomoci měřící lupy či měřícího okulár mikroskopu.

skulptura kutikuly kaktusu

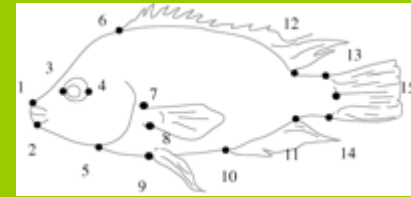
Výhody morfologických dat
snadnost pozorování
efektivita, malé náklady
fungují na všech úrovních hierarchie

primární taxonomické znaky, vychází z nich většina základních hypotéz a někdy i koncepce druhu (Artur Cronquist),

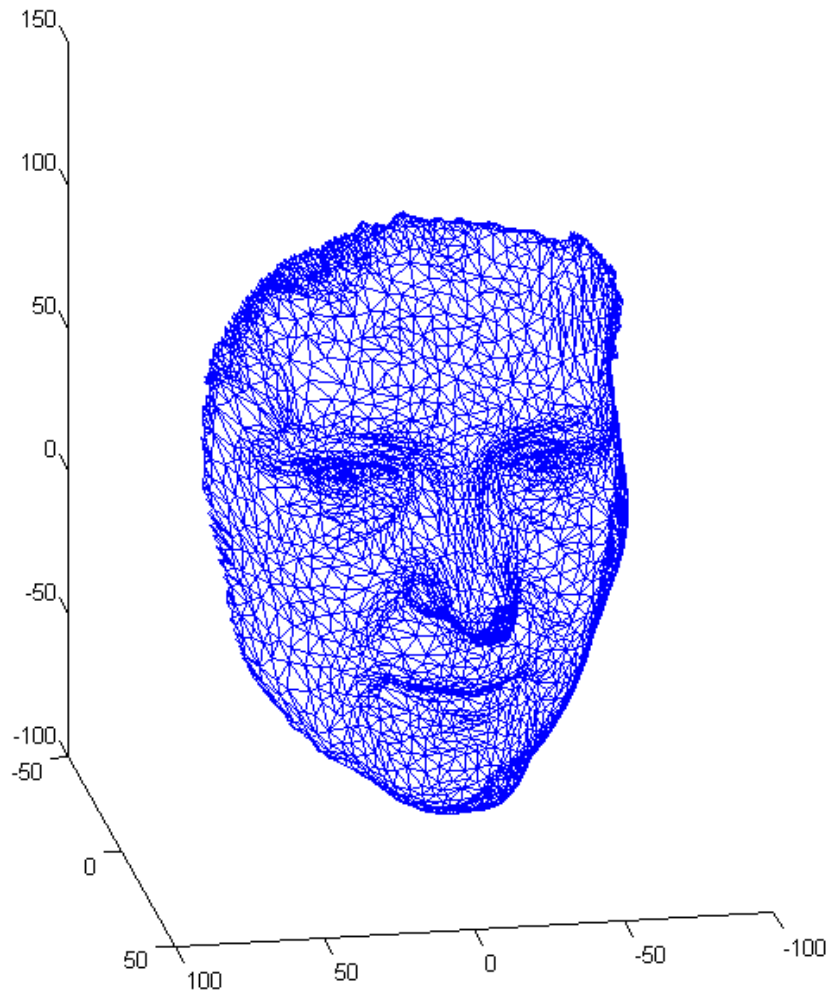
Pokud jsou nazýrány komplexně i partikulárně poměrně dobře odrážejí genotyp

Porovnávání tvarů:

Geometrická morfometrika

Výběr homologických
landmarků

Listy - tvar čepele - dřeviny

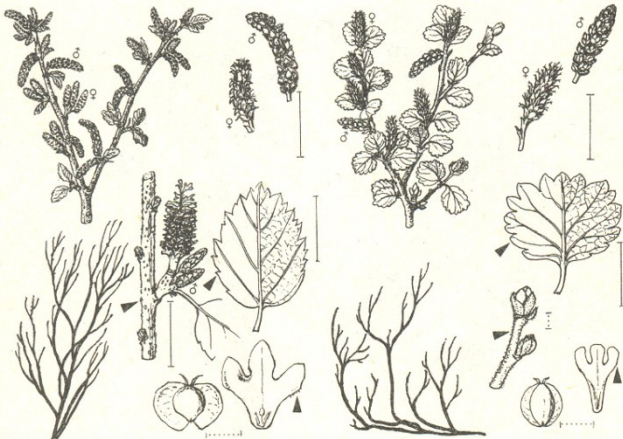
Betula

BIRKENGEWÄCHSE

*Moor-Birke – *Bétula pubéscens*
Bis 25,00 Ĥl 4–5 (♂ hell bräunlichgelb, ♀ grün)

Gemeine B. – *B. péndula* Bis 25,00
Ĥl 4–5 (♂ hell bräunlichgelb, ♀ grün)

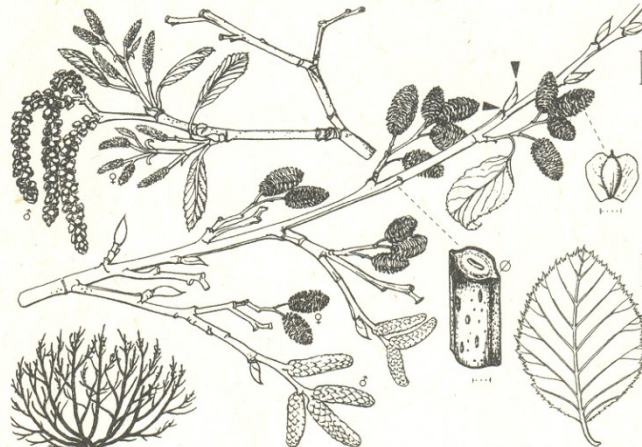

Niedrige B. – *B. húmilis* 0,50–2,00
Ĥl 4–5 ▽ (♂ bräunlichgelb, ♀ grün)

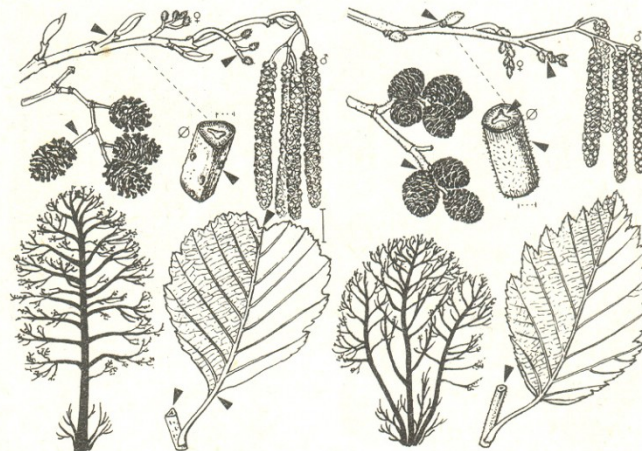
Zwerg-B. – *B. nána* 0,30–0,80 Ĥl
4–6 ▽ (♂ bräunlichgelb, ♀ grün)

Quercus

BIRKENGEWÄCHSE

Grün-Erle – *Álnus víridis* 2,00–4,00 Ĥl 4–6 (♀ grün, Narben rot, ♂ rotbraun u. gelblich. Bl beiderseits grün)

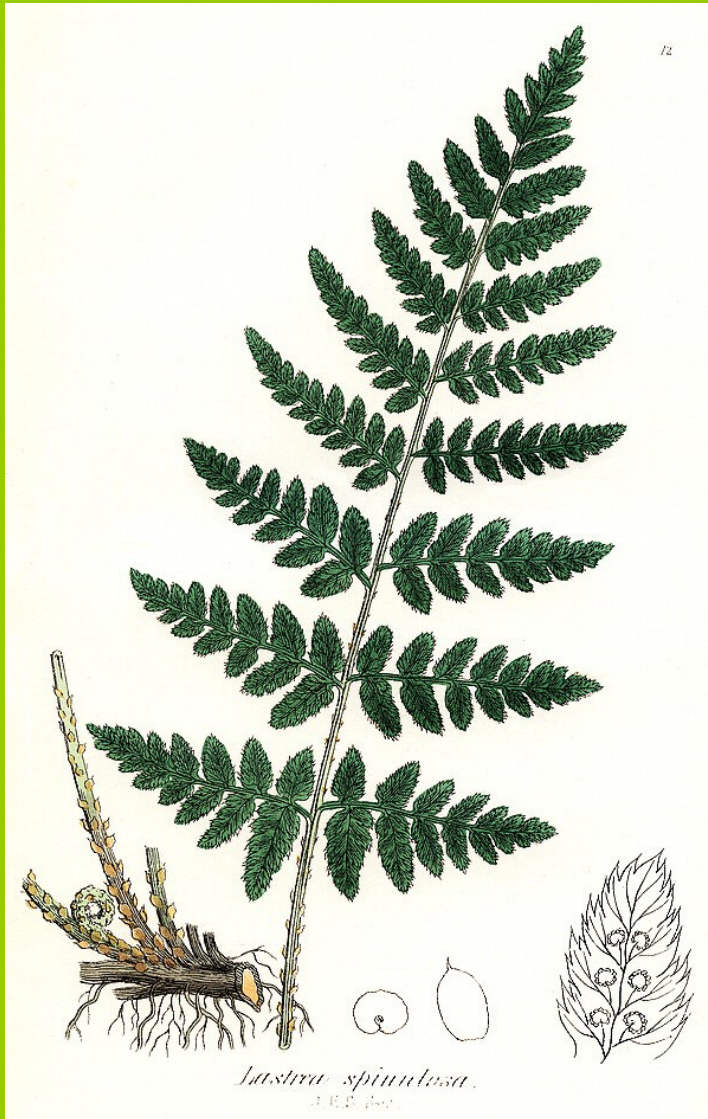
Schwarz-E. – *A. glutinósa* Bis 20,00
Ĥl 3–4 (♀ bräunlich, Narben rot, ♂ braun u. gelb. Junge Bl klebrig)

Grau-E. – *A. incána* 3,00–25,00 Ĥl
2–4 (♀ bräunlich, ♂ braun u. gelb. Bl unterseits graugrün)

Důležité bývají tyto znaky u:

- dřevin
- kapradin
- graminoidních rostlin
- Mrkvovitých
- pampelišek

Listy - tvar čepule - Dryopteris

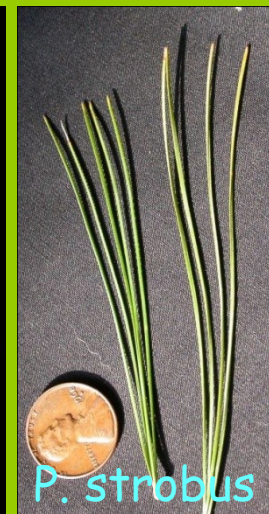
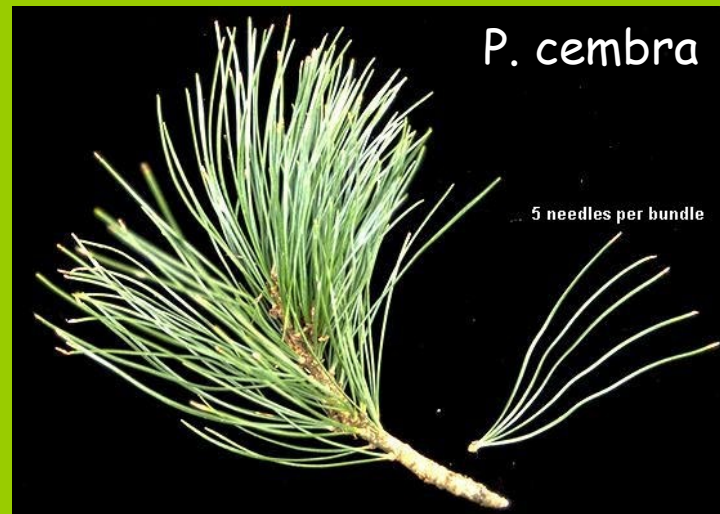
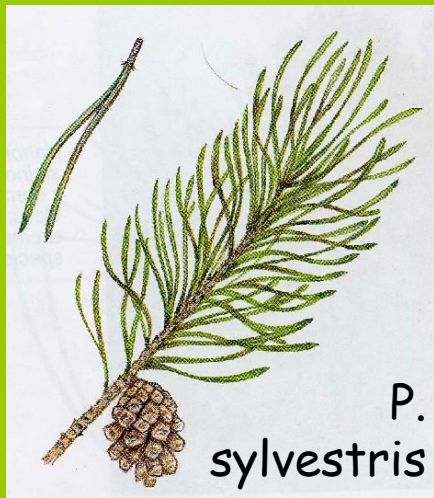
Dryopteris carthusiana

Dryopteris dilatata

Počty listů (jehlic) ve svazečku - Pinus

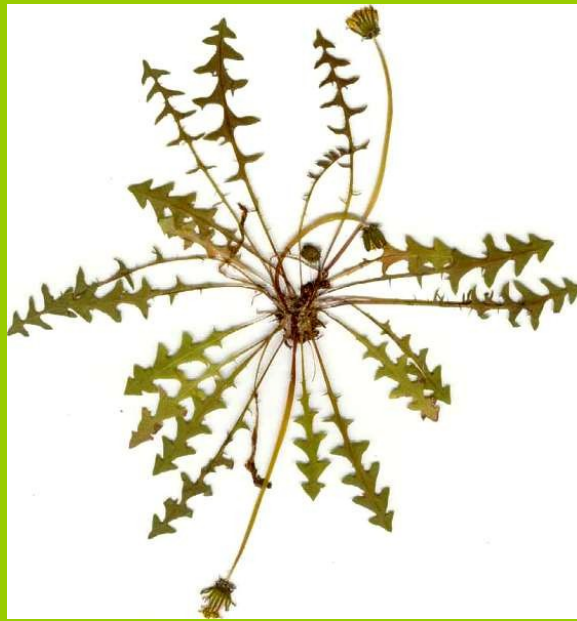
Listy - tvar čepele - Taraxacum

Taraxacum hamatiforme

Taraxacum limnanthes

Okraj (zubatost) listové čepele - Urtica

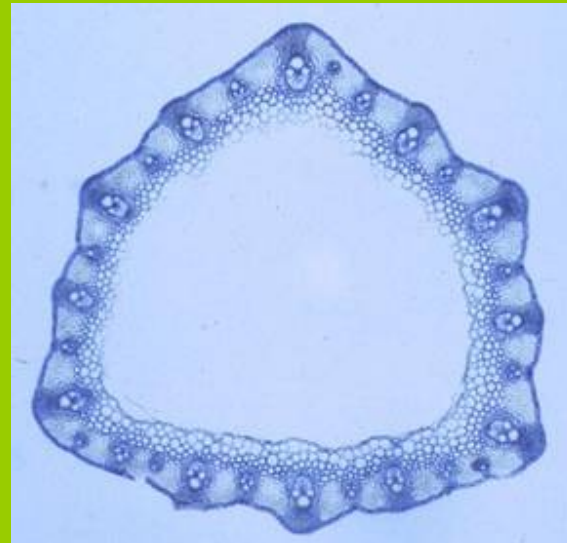
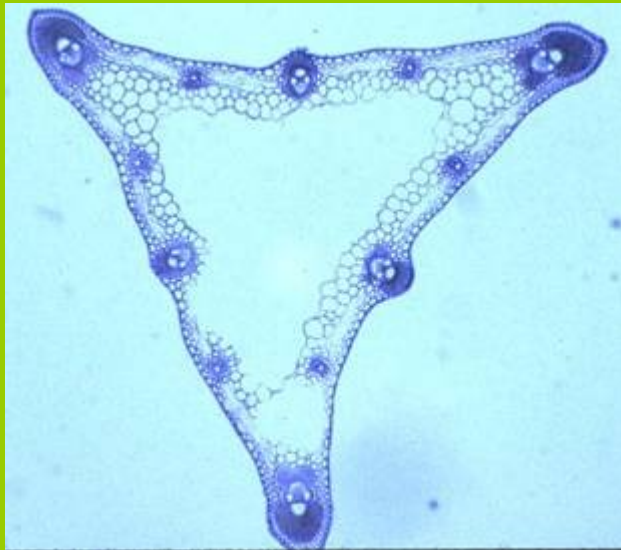
Urtica urens

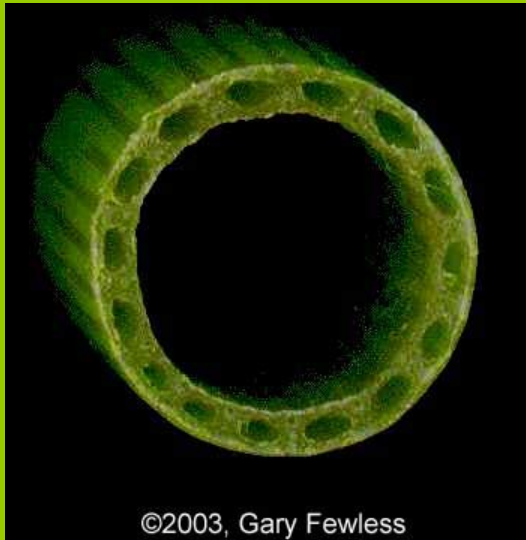
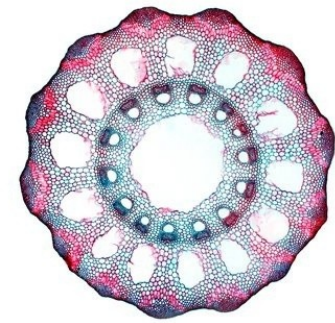
Urtica dioica

COPYRIGHT J.R. MANHART

Stonek - průřez - Carex

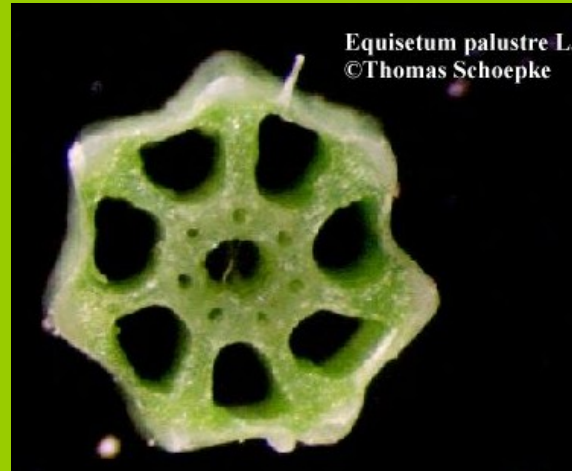

Stonek - průřez - Equisetum

©2003, Gary Fewless

E. fluviatile

Equisetum palustre L.
©Thomas Schoepke

E. palustre

Equisetum arvense L.
©Thomas Schoepke

E. arvense

E. giganteum

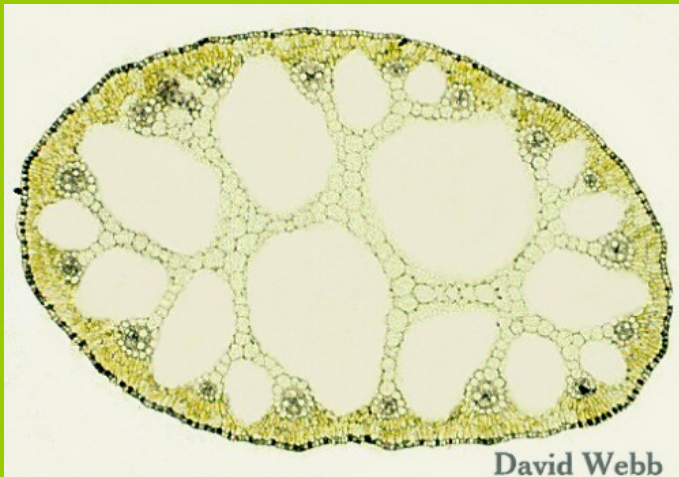

E. hyemale

Stonek - průřez - Eleocharis

E. quadrangulata

Eleocharis calva

Barva kořenů

Carex muricata agg.

Anatomická stavba listů - příčný řez - Festuca

F. californica

F. ligulata

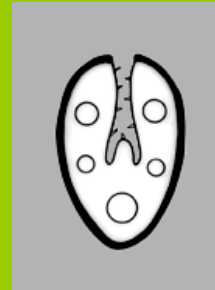
F. brachyphylla

F. trachyphylla

F. rubra

F. filiformis

F. valesiaca

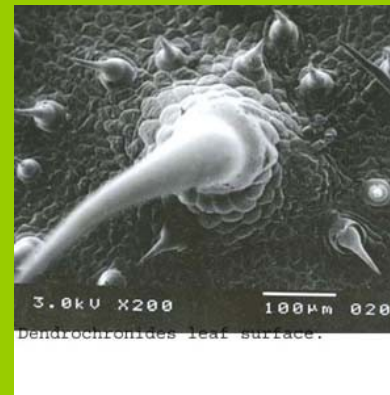
Trichomy a jejich deriváty - pleviny - Dryopteris

Trichomy

Trichomes of the plant *Arabidopsis thaliana*
John Larkin

Habitus a morfologie vegetativních orgánů

Problémy:

1. Taxonomická variabilita vers. morfologická plasticita.

Často u rostlin rostoucích v kolísajících stanovištních podmínkách - např. rostliny vodní, nebo pobřežní.

2. Ontogenetická a sezónní variabilita.

3. obecně použití na nižších taxonomických úrovních, větší modularita, veget. orgány mají více živ. funkcí, proto více selekčních tlaků, výraznější adaptace na prostředí

generativní znaky - lepší použitelnost pro vyšší taxony, redukce či konvergence mohou být komplikací

Listeny - zákrov - postavení - Taraxacum

Listeny - přívěsky - *Centaurea*

Corydalis solida

Corydalis pumila

Listeny - tvar - Corydalis

Corydalis intermedia

*Corydalis
cava*

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Corydalis intermedia 8839

Listeny - tvar - Ajuga

Ajuga genevensis

Ajuga reptans

Listeny - pluchy - tvar - *Glyceria*

1352

a

b

1353

1354

1355

Obr. 1352: *Glyceria fluitans*; **1353:** *G. declinata*; **1354:** *G. notata*; **1355:** *G. nemoralis*

Krovky - tvar - *Atriplex*

A. hortensis

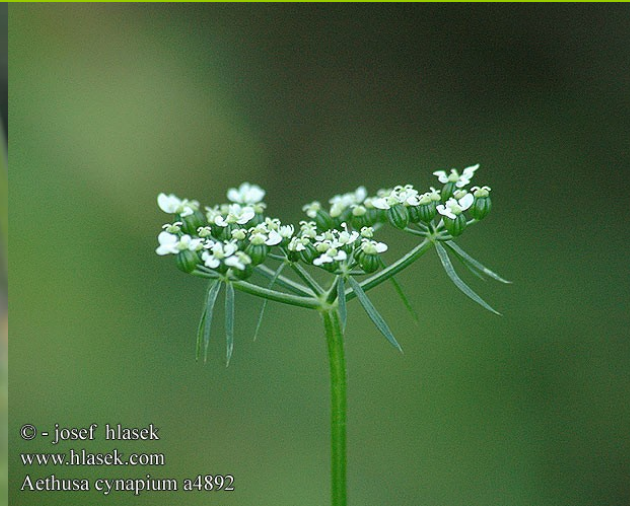

A. sagittata

Listeny - obal - obalíček - Apiaceae

Daucus carota

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Aethusa cynapium a4892

Aethusa cynapium

Peucedanum palustre

Pimpinella saxifraga

<http://botanika.wendys.cz>

Blizna - tvar, počet laloků - Epilobium

E. montanum

naše druhy sekce Tetrastigma:

E. hirsutum, *E. parviflorum*, *E. lanceolatum*, *E. hypericifolium*, *E. montanum*, *E. collinum*

E. ciliatum

naše druhy sekce Systigma:

E. alpestre, *E. palustre*, *E. roseum*, *E. nutans*, *E. obscurum*, *E. tetragonum*, *E. lamyi*, *E. alsoinicolium*, *E. anagallidifolium*

Epilobium parviflorum

Epilobium hirsutum

Epilobium tetragonum

Epilobium palustre

Kalich - žláznaté a nežláznaté chlupy - *Cerastium*

C. tenoreanum

C. brachypetalum

C. glutinosum

Kalich - postavení lístků - Ranunculus

R. bulbosus

R. acris

Kalich - Raphanus vers. Sinapis

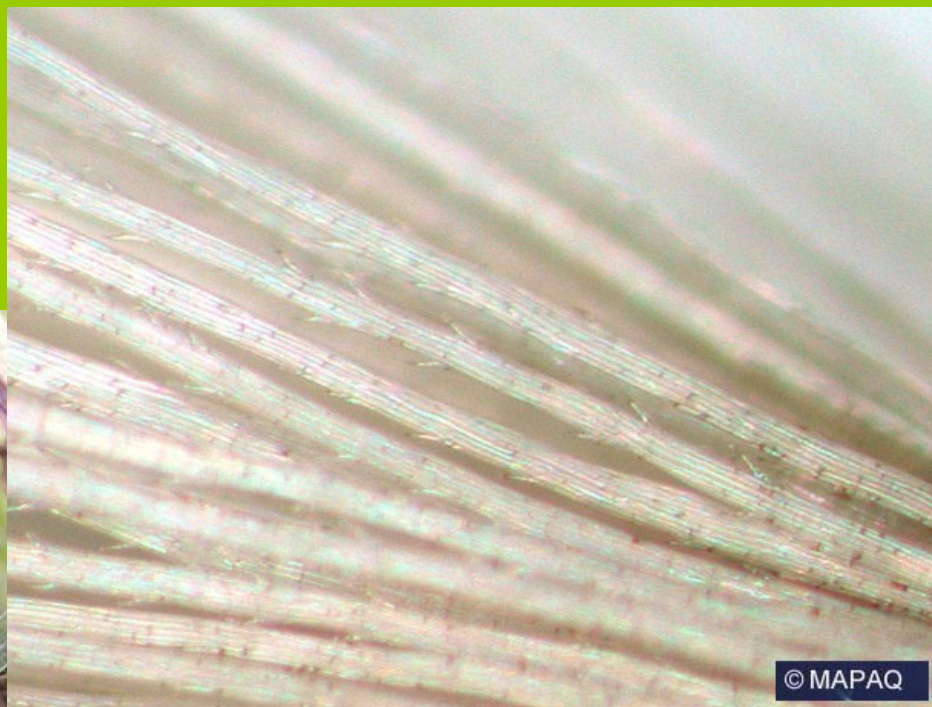
Sinapis arvensis

Raphanus raphanistrum

Chmýr - větvení -
Carduus vers. Cirsium

Carduus nutans

Cirsium oleraceum

Plod - tvar - Rorippa

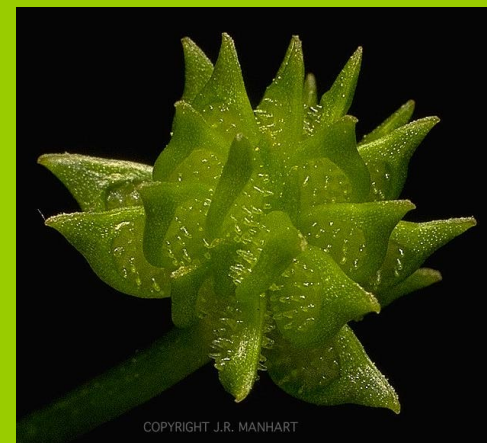
Nažky - tvar - Ranunculus

R. lanuginosus

R. repens

R. sardous

R. acris

R. sceleratus

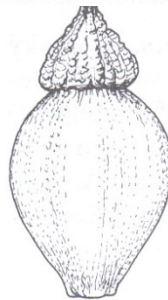

R. arvensis

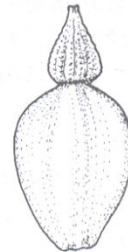
Stylopodium - tvar - Eleocharis

Eleocharis macrostachya -

1275

1276

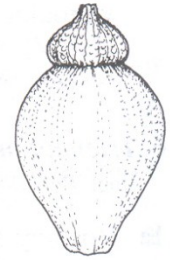
1271

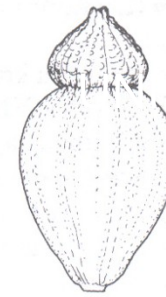
1272

1273

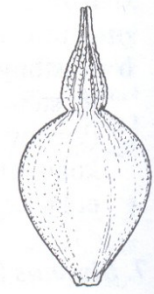
1274

1277

1278

1279

1271: *Eleocharis ovata*; 1272: *E. acicularis*; 1273: *E. quinqueflora*; 1274: *E. uniglumis* subsp. *uniglumis*; 1275: *E. uniglumis* subsp. *sternerii*; 1276: *E. palustris* subsp. *palustris*; 1277: *E. palustris* subsp. *vulgaris*; 1278: *E. mamillata* subsp. *mamillata*; 1279: *E. mamillata* subsp. *austriaca*

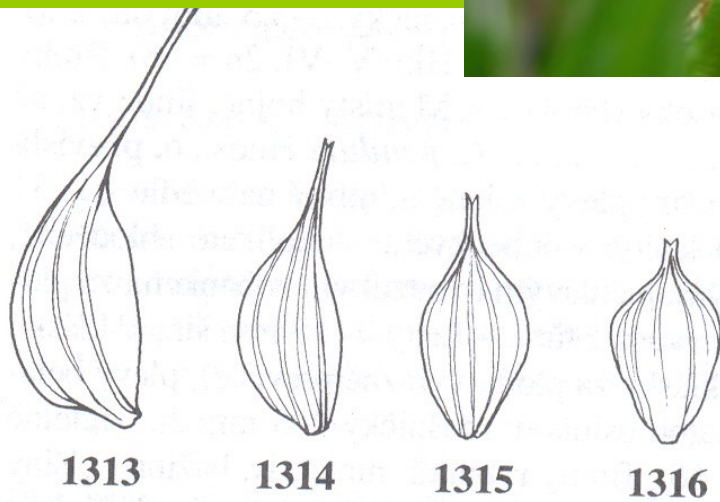
Stylopodium - Apiaceae

Heracleum sphondylium

Aegopodium podagraria

Mošnička -
tvar -
zobánkatost
- Carex

Obr. 1313: *Carex flava*; 1314:
C. lepidocarpa; 1315: *C. demissa*;
1316: *C. viridula*

**Semena - skulptura
testy - Montia**

Semena - blanitý lem - Spergula

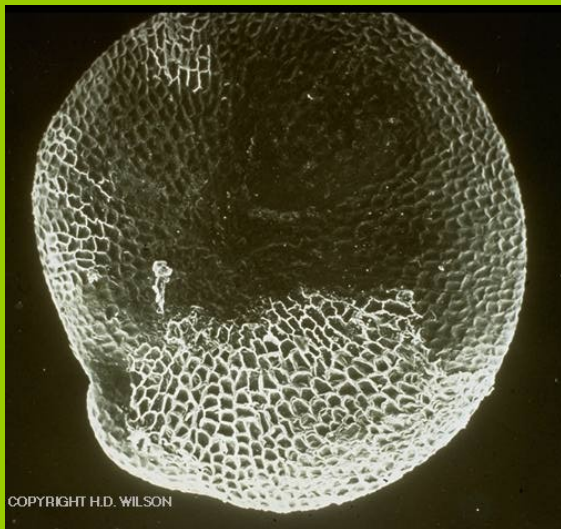

S. morisonii

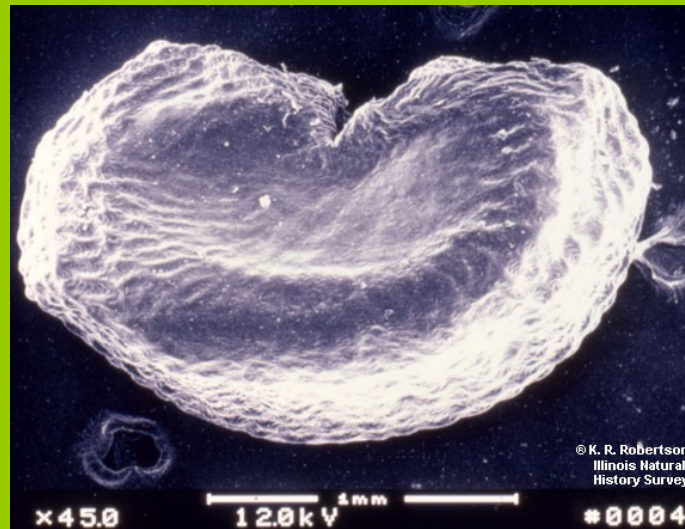

S. arvensis

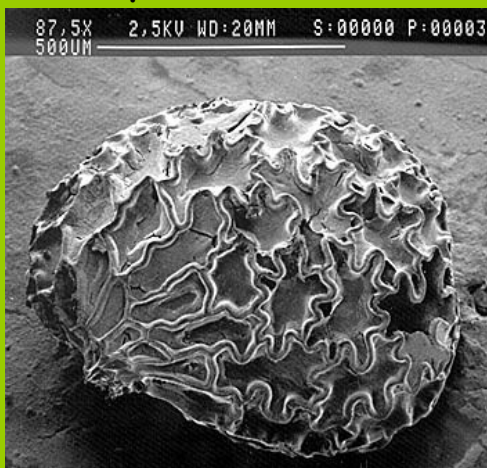
Velký význam také u *Minuartia*, *Spergularia* a vůbec v čel. *Caryophyllaceae*,
Chenopodiaceae, *Amaranthaceae*, *Solanaceae*

Chenopodium

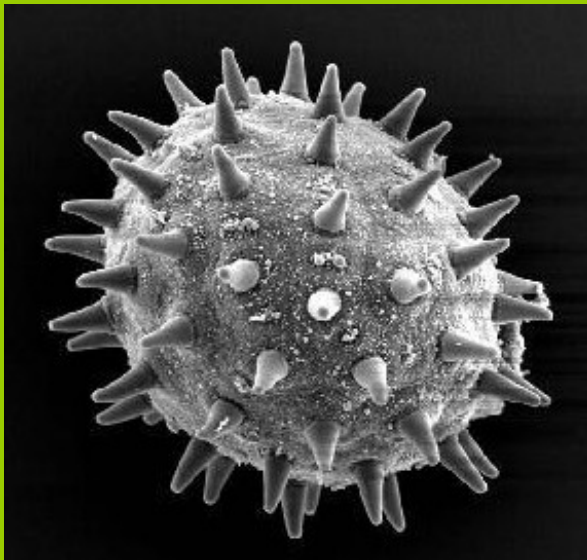
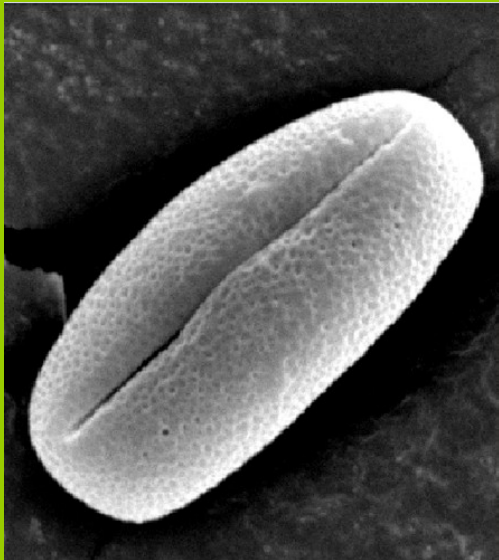
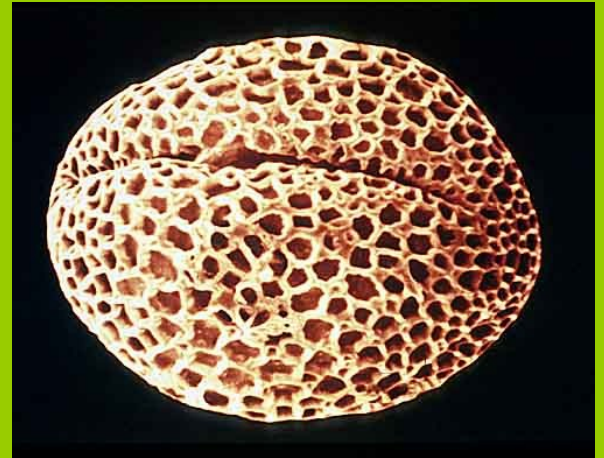
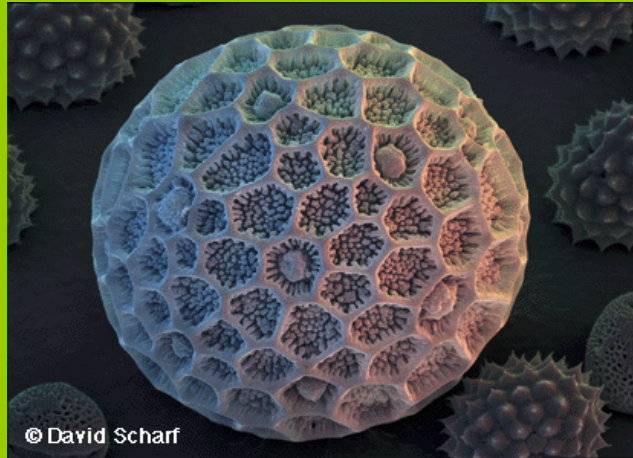

Silene regia

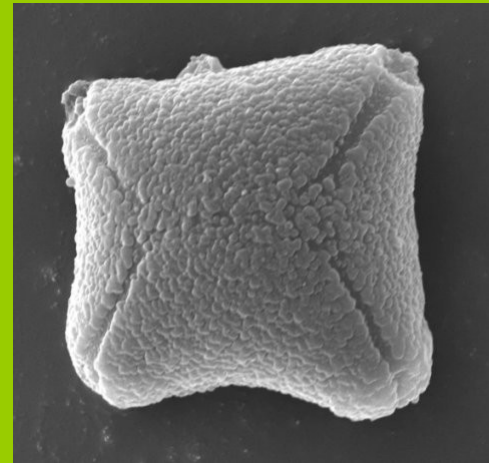
Nicotiana

Pyl - skulptura

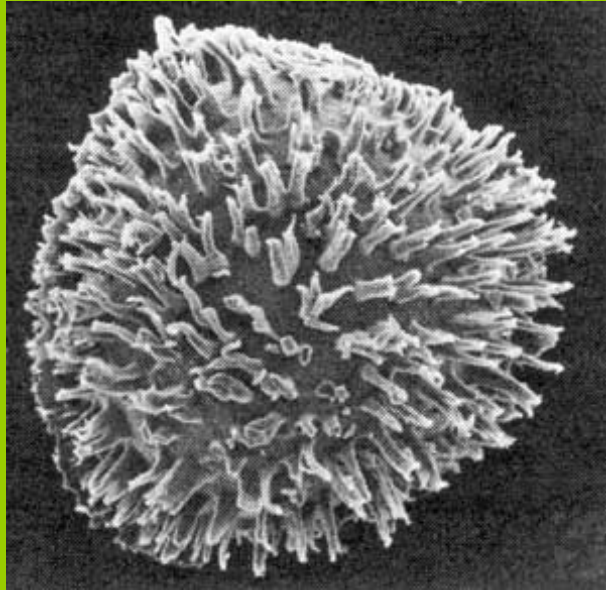

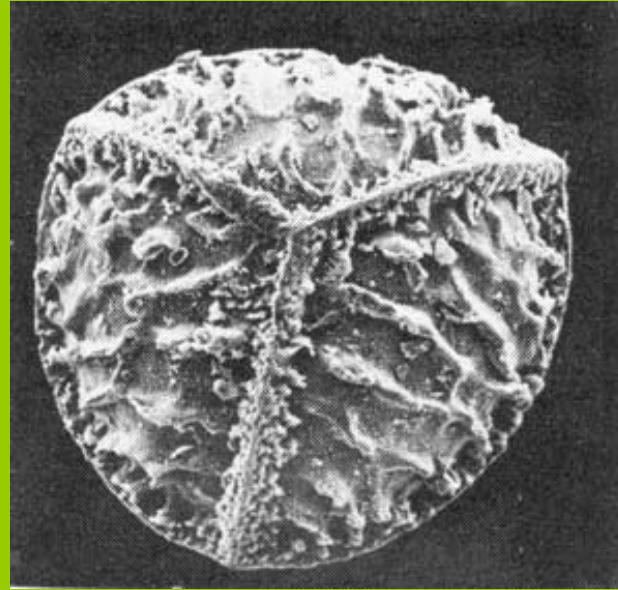
Viola arvensis pentakolpátní pyl, *Viola tricolor* tetrakolpátní pyl

Spóry - skulptura - Isoetes

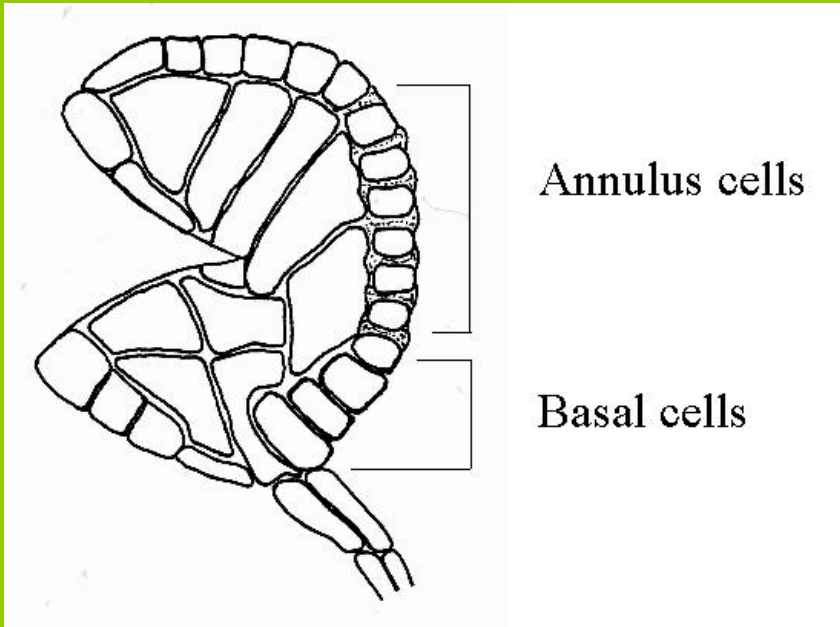
I. echinospora

I. lacustris

Anatomie sporangií - Polypodium

P. interjectum

(5-) 6-10 (-12)

2 - 4

P. vulgare

(9-) 12-16 (-20)

0 - 2

Detekce rozdílů v ploidní úrovni

Velikost

1. plodů

2. semen

3. pylu

4. průduchů

1. Reálná existence rozdílů (taxonomický význam):

Nezáleží na tom v kolika znacích se entity shodují, ale jestli se v některých liší a jestli variabilita znaků vykazuje shodný pattern.

Zachovávají se rozdíly i při kultivaci v homogenních podmínkách

2. Praktická existence znaků (determinační význam):

Variabilita nikoli na rostlinách pěstovaných, ale na rostlinách v přirozených populacích

Znaky nepřekrývající se, jednoznačné, nevyžadující statistický přístup.

Znaky snadno zjistitelné, bez nutnosti použít mikroskop či analýzy molekulární a podobně.